

MEŞRUTİYET'TEN GÜNÜMÜZE YOZGAT LİSESİ (ÜSLUP, MİMARİ VE TARİHİ ÖZELLİKLERİ İLE)

Yozgat High School from First Constitutional Era to Today

Rahşan TOPTAŞ

Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Anabilim Dalı,
Denizli, Türkiye.

*Doctor, Pamukkale University, Faculty of Sciences of Literature, Department of Art History, Department Western and Contemporary Arts,
Denizli, Turkey.*

rtoptas@pau.edu.tr, Orcid.org/ 0000-0002-6654-1251.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 1 Mart / March 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 10 Haziran / June 2022

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June 2022

Cilt / Volume: 21 Sayfa/Pages: 227-255.

Atıf / Citation: Toptaş, Rahşan. "Meşrutiyet'ten Günümüze Yozgat Lisesi (Üslup, Mimari ve Tarihi Özellikleri ile) [Yozgat High School from First Constitutional Era to Today]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]-Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]* 21 (Haziran / June 2022): 227-255.

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1080870>

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Rahşan TOPTAŞ**).

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

MEŞRUTİYET'TEN GÜNÜMÜZE YOZGAT LİSESİ (ÜSLUP, MİMARİ VE TARİHİ ÖZELLİKLERİ İLE)

Öz

Çalışmamızın konusu Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim modernizasyonu neticesinde inşa edilen Yozgat Lisesi binasıdır. II. Mahmud (1808-1839) döneminden itibaren başlatılan eğitimde yenileşme hareketleri kapsamında, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yürürlüğe sokulur. Nizamname eğitim alanında uygulanacak değişimin teorik ayağını oluşturmaktadır. Modernizasyonun uygulama aşamasında yeni binalar inşa edilir. Binaların yapımı için sancak yönetimleri tarafından komisyonlar oluşturulur. Bu komisyonlar tarafından arsa alımı ve binanın planı ile ilgili keşif defterleri merkeze gönderilir. Keşif defterinde gereken harcamalar kalemler halinde belirtilir. Yozgat'ta bahsi geçen modernizasyon çalışmaları kapsamında Yozgat Lisesi binası için benzer prosedürler uygulanır. Binanın inşasına orta öğretimin bir kademesi olarak idâdi adı altında 1895 yılında başlanır. Ancak inşaat maddi imkânsızlıklar nedeni ile II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) tamamlanamaz. İnşa sürecinin uzun sürmesi nedeni ile tek bir elden inşa edilemeyen binanın, II. Abdülhamid döneminde tasarlanan cephe ve plan anlayışından farklı bir şekilde inşa edildiği görülmektedir. Kullanımı açısından binanın ilk etapta 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ortaokul, 1933-1934 eğitim-öğretim yılından itibaren lise olarak hizmet verdiği bilinmektedir. Çalışmamızda binanın ilk tasarlandığı şeklinin ne olduğu, sonradan hangi değişikliklerle inşasının tamamlandığı, zaman içerisinde binada görülen eskime ve tadilatların ne olduğu, kendi çağdaşları ile mukayesesi, sanatsal ve üslup özellikleri üzerinde durulmaktadır. Yozgat Lisesi mimari açıdan bütün ayrıntıları ile ele alınarak bilim literatürüne konu edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Tarihi, Yozgat Lisesi, Eğitim, Türk-İslam Sanatları, Mimari.

Yozgat High School from First Constitutional Era to Today

Abstract

The subject of this study is the high school building constructed in Yozgat as a result of the modernization of education in Ottoman Empire. In the scope of the movement of renewal of education initiated by Sultan Mahmud II, 1869 Regulation of Public Education was issued. The regulation constitutes the theoretical side of the change in education system. This staging starts to spread nationwide. New school buildings are constructed as the regulation applied, and construction commissions are established by the sanjak governments. These commissions send reconnaissance books to the center on bought lands and required expenses. In these books required expenses are given in detail. Similar procedures are applied for the construction of Yozgat High School. The construction started in 1895 under the name of idâdi, a step in middle education. However, building could not be completed during the reign of Abdülhamid II (r.1876-1909) because of financial inadequacies. Because of the long construction process, the building could not be built with a single hand and it can be seen that the completed building has differences in facade and plan than it was planned in Abdülhamid era. It is known that this building was first used as a middle school after 1924 The Law of Unification in Education, then as a high school after 1933-34 years of education. This study focuses on the planned form of the building, how this form was changed during the construction, which repairs were made, how it can be compared to its contemporaries, and artistic and style characteristics. Archi-

tectural aspects of Yozgat High School are discussed in detail and incorporated into scientific literature.

Keywords: History of Art, Yozgat High School, Education, Turkish-Islamic Arts, Architectural.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uygulamaya konulan eğitimin modernizasyonu için Meclis-i Maarif-i Muvakkat (1845), Meclis-i Maarif-i Umumiye (1846), Mekatib-i Umumiye Nezareti (1847), Encümen-i Daniş (1851) ve Maarif-i Umumiye Nezareti (1857) gibi kurumlar oluşturulur. Eğitimin nasıl bir yol haritası ve sistemle uygulanacağını belirlemede Fransız eğitim sistemi örnek alınır. Bu bağlamda Fransız Eğitim Bakanı Victor Dury'e sistem hazırlatılır. Bu sisteme göre çok uluslu yapının ihtiyaçlarını karşılayacak, pozitif bilimlere de yer veren dersler okutulur. Yenilikler ilk başta başkent İstanbul'da uygulamaya konulur. Burada iptidai, rüşdi ve îdâdi olmak üzere eğitim kademelendirilir. 1868 yılında Galatasaray Sultanisi'nin açılması ile yükseköğretim için ilk adımlar atılır. Ayrıca mesleki eğitim için çeşitli alanlarda eğitim veren mektepler açılır. İstanbul'da bu adımlar atılırken taşrada sancak ve eyalet merkezlerinde de iptidai, rüşdi ve îdâdi mektepleri açılarak yaygınlaştırılır. Bu mekteplerde ders verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi amacı ile Darülmuallim ve Darülmualimat mektepleri kurulur. Yaklaşık iki yüzyıl süren bu yapılanma ve inşa süreci günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim bağlamında temellerini oluşturur.¹

Yozgat Lisesi binası başlangıçta devlet kurumlarına memur ve yönetici yetiştirmeyi amaçlayan Mekteb-i İdâdi olarak tasarlanır. Bu mektepler vilayet merkezlerinde yatılı ve yedi yıllık eğitim verirken sancak merkezlerinde beş yıllık eğitim vermektedir. Her türlü dini inanıştan

¹ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 1978), 232; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), 64; Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991), 61.

öğrenci kabul edilen mekteplerin isimleri, 1910 yılından itibaren sultaniye dönüştürülür.²

Çanakkale ve I. Dünya savaşlarında bu mekteplerin gerek öğrencileri gerekse öğretmenlerinin büyük kısmının şehit olduğu bilinmektedir. Bu anlamda bu mekteplerde eğitim alan bir nesil ortadan kaybolmuştur.³

1. YOZGAT LİSESİ

1.1. Bulunduğu Yer ve Tarihçe

Bina, Yozgat il merkezinde Aşağınohutlu Mahallesi, Lise Caddesi, 12 pafta, 256 ada, 33 parselde bulunmaktadır.

Yapının giriş kapısının yanında altı satırlık kitabesi bulunmakla birlikte kitabe tahrip olduğundan okunmamaktadır (Foto. 1). Yozgat Lisesi orta öğretimin bir kademesi olarak îdâdi adı altında, 174.000 kuruş masraf edilerek, Sülü Oğlu Süleyman isimli bir zatın konağının 350 kuruşa kiralanması ile H. 28 Safer 1313-M. 20 Ağustos 1895 tarihinde açılır⁴ (Foto. 2). Binanın inşası ile ilgili ulaşılabilen en erken tarihli kayıt H. 12 Safer 1310-M. 18 Ekim 1895 tarihli olup belgede binanın inşaat halinde olduğu belirtilmektedir. R. 30 Temmuz 1316-M. 12 Ağustos 1900 tarihinde Maarif Meclisinin onayından geçen ve anlaşıldığına göre binanın tamamlanması için gereken harcamaları belirtir bir keşif defteri düzenlenir. Bu defter ilk keşif defteri olup bundan sonra bir tane daha keşif defteri hazırlanır. Belgede kalemler halinde kaba inşaat için gerekli malzemeler ve maddi karşılıkları belirtilmektedir.⁵ İnşa ile ilgili 1910 Meclisi Mebusan görüşmelerinde Çapanoğlu Edip Bey (Yozgat) ve Mustafa Ziya Bey (Sivas) binanın tamamlanmamış olduğunu belirterek gerekli ödeneğin çıkarılması yönünde konuşmalar yaparlar.⁶ İkinci

² Bayram Kodaman, *II. Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980), 194, 223.

³ Nuri Güçtekin, *Eğitimli Neslin I. Dünya Savaşıyla İmtihamı* (İstanbul: İskenderiye Yayınları, 2015), 18-19.

⁴ Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Ali Evrak Odası [BEO]*, No. 633, Gömlek No. 20, 2013; Orhan Sakin, *Tarihîten Günümüze Bozok Sancağı ve Yozgat* (İstanbul: Ofis Yayın Matbaacılık, 2012), 146.

⁵ Osmanlı Arşivi (BOA), *Maarif Nezareti Tali Tedrisat Evrakı [MATTE]*, No. 633, Gömlek No. 20, 2013; Talip Mert, “Yozgat İdadisi/Yozgat Sultanisi”, *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, ed. Kadir Özköse (Yozgat: Bozok Üniversite Yayınları, 2016), 31-40.

⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), “Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı” (Erişim 21 Şubat 2022).

keşif defteri R. 30 Mayıs 1330-M. 16 Şubat 1914 tarihinde düzenlenir. Bu belgede ise daha çok iç tefrişata dair kalemlere yer verildiği ve çatı için malzemelerin istendiği gözlenmektedir. Keşif defterini Yozgat belediye mimarı Erminak Efendi hazırlamıştır. Binanın inşasının da bu kişi tarafından yürütüldüğü düşünülmektedir. Bu iki defter binanın kaba inşaatının bitirildiğini, iç dekorasyonu ve örtü sistemi için yeni ödenek tahsis edildiğini göstermektedir.

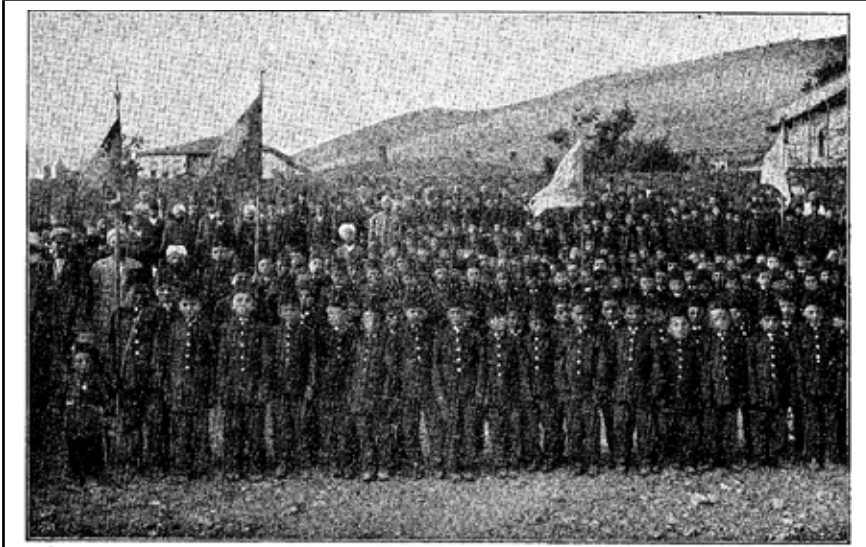
H. 1337-M. 1921 tarihinde TBMM Millî Eğitim Bütçe Görüşmeleri Tutanağında Süleyman Sırrı (İçöz) Bey (Yozgat), Yozgat Sultanisi'nin 1326 tarihinde halkın yardımları ve devlet ödenekleri ile tamamlandığını belirtmektedir.⁷

Bahsi geçen belgeler dışında Başbakanlık Osmanlı Arşivinde binanın ne zaman tamamlandığına dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Yukarıda verilen bilgilere dayanarak binanın 1920-21 yılında tamamlandığı düşünülebilir.

Foto. 1. Yozgat Lisesi Kitabesi (2017)

⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), "Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı" (Erişim 21 Şubat 2022).

یوزفاد مکتب اعدادی شاکر دانی

Foto. 2. Yozgat İdâdîsi Şâkirdânı (Ali Batur Albümü)

Foto. 3. Yozgat Lisesi Orijinal Tavan ve Taban Döşemeleri (Kayseri KVKK, Dosya no:66.00.04 Dosya)

1.2. Onarımlar ve Günümüzdeki Durum

Yozgat Lisesi binası 1979 yılında tescil edilerek korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları kapsamına alınmıştır.⁸ Binanın T.C. Kültür Bakanlığı Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğünde bulunan dosyasından edinilen bilgiler dışında binanın geçirdiği onarımlar hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. 66.00.04 numaralı dosyada binanın zaman içerisinde birtakım restorasyon çalışmalarından geçtiği anlaşılmaktadır. Öncelikle ahşap malzemeli olan iç taşıyıcı aksamın betonarme malzeme ile yenilediği belirtilmektedir. Bu değişiklik 1985 yılında ahşap taban kaplamalarının kaldırılması ve 1987 yılında tavanların betonarmeye çevrilmesi yolu ile gerçekleştirilir (Foto. 3). 1900 yılında düzenlenen keşif defterine göre binanın tavanlarında volta tonoz uygulaması yapılacak, araları ahşap kirişler (ahşap kirişleme tavan ve taban) ile kapatılacaktır. Tabanının oluşturulması için bu kısımlar harç ile doldurulup üzerleri iri ebatlı taşlar ile kaplanacaktır.⁹

Keşif defterinde binanın dış cephelerinde sarı renkli yonu taşın (240 adet köşe taşı) kullanılacağı belirtilmektedir. Kurul dosyasında aynı ifadelere ek olarak iç duvarların kaba ve yonu taş ile yapıldığı belirtilmektedir. Keşif dosyasında binanın iç duvarlarının kırıklı derz üzerine beyaz mermeri renkte sıva ile kaplanacağı belirtilmektedir. Günümüzde iç duvarlar alçı, çimento ve kum karışımı sıva ile kaplıdır.

Güney cephede bulunan ana giriş kapısının ahşap iki kanatlı yapılaacağı, portik için iki adet tamamlanmış iki adet tamamlanmamış mermer sütun ve başlıkların istendiği keşif defterinde görülmektedir (Foto. 4). Günümüzde portik kısmında betonarme malzemeli iki sütun bulunmaktadır. Bu değişikliğin 1979 tarihinden önce yapıldığı düşünülmektedir. Kurul dosyasında değişikliğe dair bir belge bulunmamaktadır. Binanın bahçesinde iki adet sütun başlığı bulunmaktadır.¹⁰ Bu sütun başlıklarının orijinal başlıklar olduğu düşünülmektedir.

⁸ Kayseri KVKK, Dosya No: 66.00.04.

⁹ Osmanlı Arşivi (BOA), *Maarif Nezareti Tali Tedrisat Evrakı [MATTE]*, No. 633, Gömlek No. 20-2013.

¹⁰ Kayseri KVKK, Dosya No: 66.00.04.

Yüz altı adet pencere, otuz beş adet pencere korkuluğunun yapım esnasında kullanılacağı yine keşif defterlerinden ortaya çıkmaktadır. Binanın demir pencere korkulukları orijinal olarak günümüze ulaşmıştır. Birtakım deformasyonlar vardır (Foto. 39).

Binanın dışında adi taş ile inşa olunacak helalardan da bahsedilen defterde bu helaların bahçenin kuzey yönüne yapılacağı belirtilmektedir. 1988 yılında kuzey duvarında merdiven sahanlığının zemin kat seviyesinden iki kapı ile geçilerek ulaşılan ve binaya izinsiz olarak eklenen tuvaletler yapılır (Foto. 5). Binanın eski fotoğraflarında varlığı tespit edilen bu kısmın binanın 2001 yılı restorasyonunda ortadan kaldırıldığı ve tekrardan bahçe kısmına alındığı görülmektedir (Foto. 40).

Moloz taş malzemeli olan bahçe duvarlarının güney girişin önünde bulunan iki babası, iç kapılar, ana ve kuzey giriş kapıları orijinal olup doğu-batı giriş kapıları orijinal değildir. Örtü sistemi yenilenmiş olup Marsilya kiremidinden yapılmıştır.

Cephede yer verilen kat silmeleri için keşif defterinde ayrıca bir satıra yer verilerek burada kullanılacak taşlar özellikle belirtilmektedir. Bu taşlar ile gerçekleştirilen kat silmeleri özgün olarak günümüze ulaşmıştır.

Binanın orijinal iç merdivenlerinin ahşap malzeme ile yapıldığı demir korkuluklarının olduğuna keşif defterinde yer verilmektedir. Günümüzde üst kata çıkışın sağlandığı merdivenler özgünlüğünü yitirmiştir. Betonarme malzemelidir. Korkuluklar metaldir.

66.00.04 numaralı kurul dosyasından binanın doğu girişinin yanına sonradan dört kabinli tuvalet yapıldığı belirtilmektedir.

Dosyaya göre koridorların zemin kaplamaları orijinalde dökme mozaiktir. Ancak sonradan karo mozaik şeklinde değiştirilmiştir. Birinci kat koridorunun batı kısmında kare alanlar içinde baklava motifli orijinal dökme mozaiklerin olduğu dosyada verilen bilgiler arasındadır (Foto. 23).

Foto. 4. Yozgat Lisesi (Foto Fevzi Albümü)

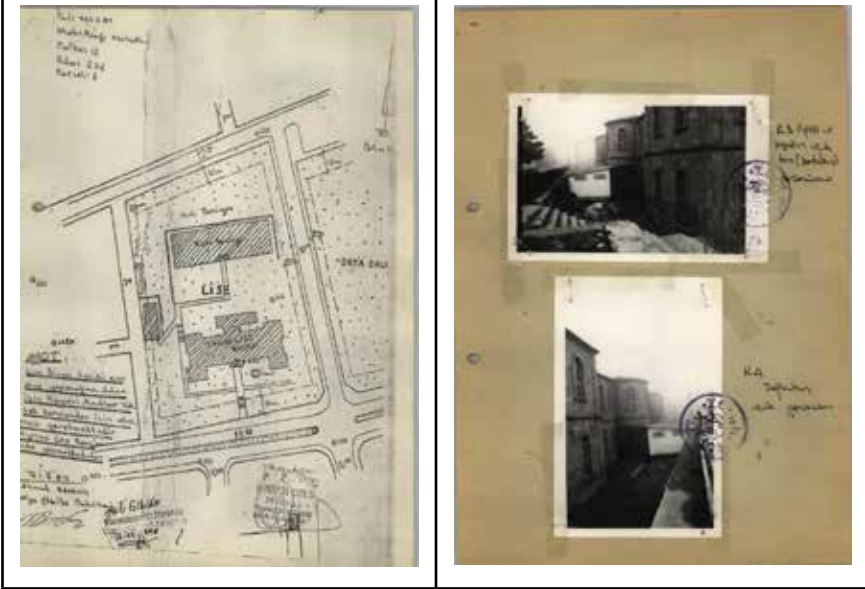

Foto. 5. Yozgat Lisesi Tuvalet Eklentisini Gösteren Plan ve Görüntü
(Kayseri KVKK, Dosya No: 66.00.04.)

1.3. Plan Özellikleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan belgede Yozgat Lisesi'nin orijinal planda dikdörtgen planlı ve yine dikdörtgen bir koridorun

etrafına konumlandırılan dersliklerden oluştuğu görülmektedir. Köşe derslikleri sadece iki yönden taşınılıdır (Foto. 6). Binaya güney yönden açılan kapı ile giriş sağlanır. Girişin önünde dört adet sütun ile taşınan, iki yandan merdivenli bir portik bulunmaktadır.

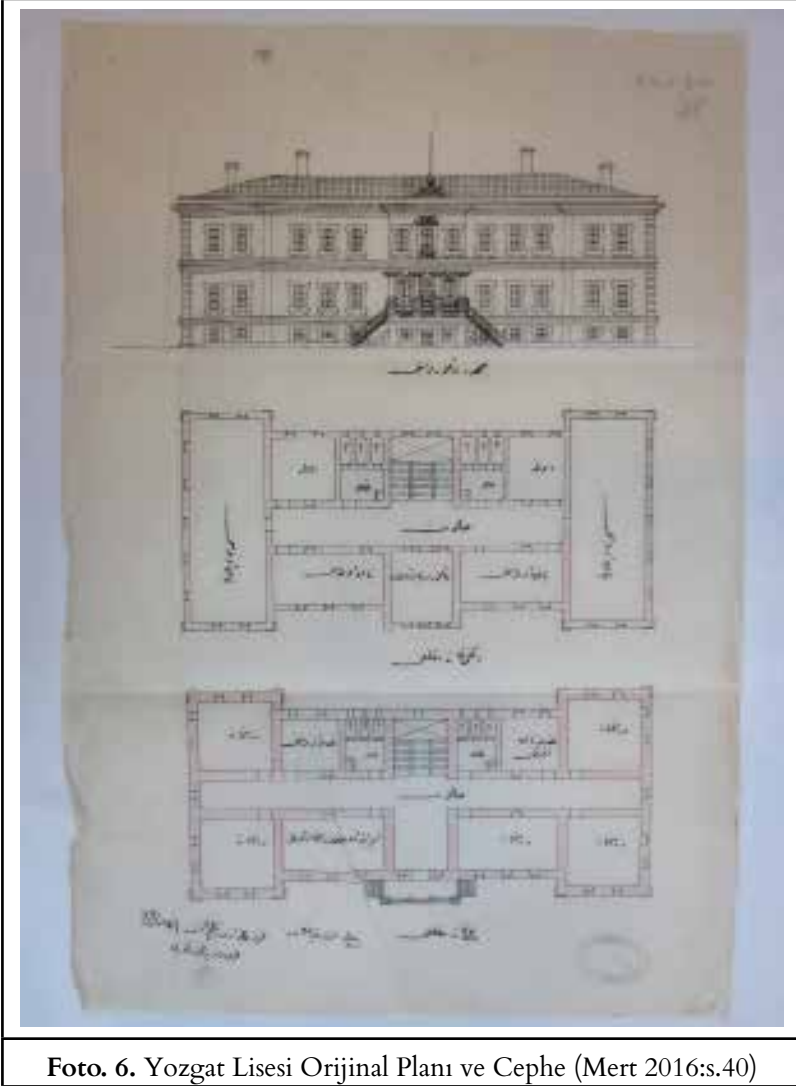
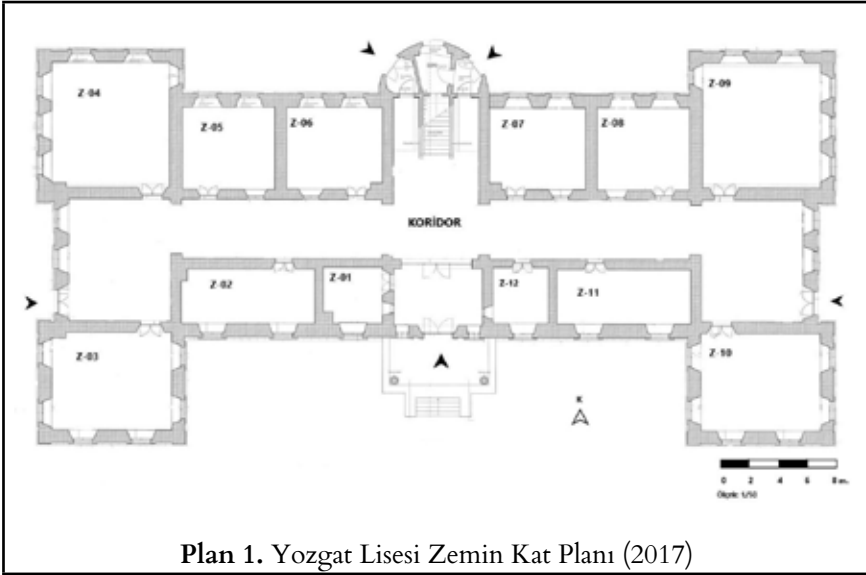

Foto. 6. Yozgat Lisesi Orijinal Planı ve Cephe (Mert 2016:s.40)

Bina günümüzdeki hali ile 50.86x25.13 m. boyutunda dikdörtgen planlıdır (Plan 1-2). Köşe noktalarında bulunan sınıflar dört yönden

dışarı taşırılmış durumdadır. İçte “U” şekilli bir koridorun (Foto. 7) etrafına yerleştirilen simetrik mekânlardan oluşmaktadır. Bodrum kat üzerine iki katlı olan binanın bodrum katı toprakla doldurulmuştur. Güney giriş kapısından giriş holüne ve koridora ulaşılmaktadır. Giriş holü koridora açılan, duvarı ahşap malzemeli ve çift kanatlı kapısı olan bir bölme olarak tasarlanmıştır. Hole Z-01 numaralı mekânın kapısı ile penceresi ve Z-12 numaralı dersliğin penceresi açılmaktadır (Foto. 8).

Zemin kat koridoru tabanı karo mozaik taşlar ile döşelidir. Tavan kısmı betonarmedir. Doğu ve batı duvarlarında ikişer pencere vardır. Pencerelemin bitiminde güney kısımlarda demir malzemeli, iki kanatlı kapılara yer verilmektedir (Foto. 22). Koridora toplamda 12 derslik ve idari oda açılmaktadır. Ayrıca koridorun kuzey duvarına açılan toplamda dört adet derslik penceresi vardır.

Zemin katta koridora açılan derslik ve odaların birbirleri ile simetrik olduğu görülmektedir. Bu simetri orta aksa göre doğu-batı yönlüdür. Simetrik dizilimlerine göre dersliklerin boyutları: Z-01-Z-12: 4.31x5.80 m. (Foto. 9-10), Z-02-Z-11: 8.58x5.80 m. (Foto. 11-12), Z-03-Z-10: 6.18x7.69 m. (Foto. 13-14), Z-04- Z-09: 7.60x7.60 m.

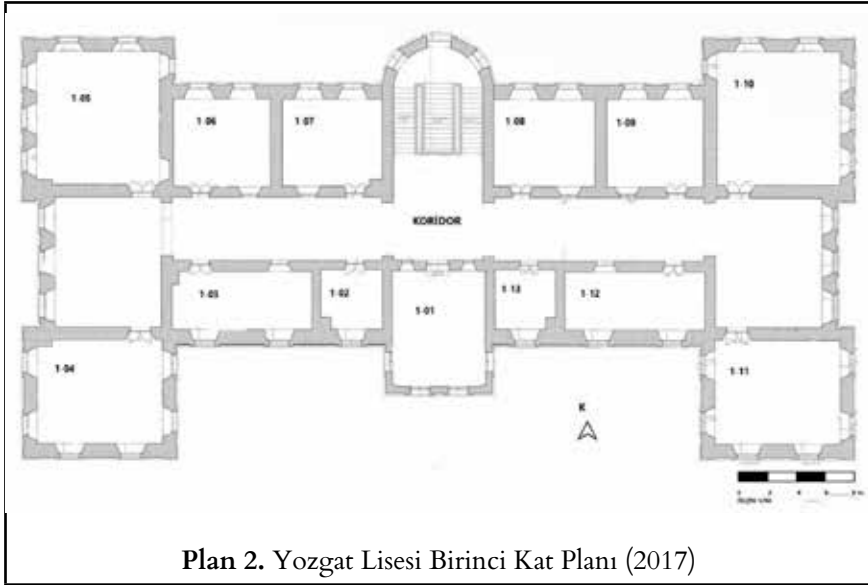
(Foto. 15-16), Z-05- Z-08: 6.20x5.30 m. (Foto. 17-18), Z-06- Z-07: 6.20x5.30 m. (Foto. 19-20) şeklindedir

Giriş kapısının karşısına konumlandırılan, dışarıya yarım daire bir çıkıntı yapan merdiven sahanlığında üst kata çıkışı sağlayan üç kollu betonarme merdivenler bulunmaktadır. Zemin kat seviyesinde yanlarda iki kapı, ortada bir pencere açıklığı bulunan sahanlık birinci katta üç adet pencere ile aydınlatılmaktadır (Foto. 21) (Plan 1).

Derslikler koridora birer adet, yarım daire kemerli açıklığı olan, ahşap malzemeli kapı ile açılır. Derslik pencereleri yarım daire formunda, ahşap doğramalıdır.

Binanın birinci katında bulunan derslik ve idare odaları “U” planlı bir koridora açılmaktadır (Foto. 22). Koridor doğu ve batı duvarlarında üçerden toplamda altı adet pencere ile aydınlatılmaktadır (Foto. 23, 24). Bu katta toplamda 13 adet mekân bulunmaktadır (Plan 2) (Foto. 25-37).

Birinci kat planı zemin katın tekrarı niteliğindedir. Giriş holünün üstüne rastlayan 1-01 numaralı mekân burada derslik olarak düzenlenmiştir.

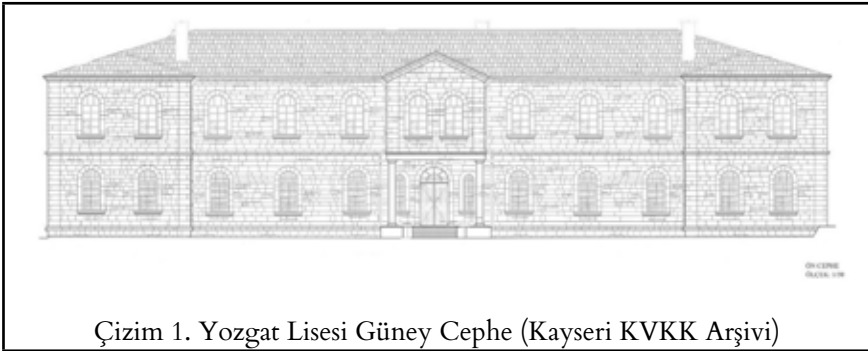
1.4. Cephe Özellikleri

Genel olarak binanın cephe elemanlarının simetrik ve sade bir düzende ele alındığı görülmektedir. Yozgat Lisesi güney cephesinde, ana girişin yer alması nedeni ile daha hareketli olarak ele alındığı söylenebilir. Binanın köşe noktalarından ileri taşırılması, kuzey cephede merdiven sahanlığının yuvarlak çıkıntılı bir düzenleme göstermesi binanın tüm cephelerinde gözlenebilen hareketli cephe düzenlemesini gözler önüne sermektedir.

Binanın bugün bulunduğu Lise Caddesi ile arasında kot farkı bulunmaktadır. Kot farkından dolayı binaya on iki basamakla çıkılan bir rampadan sonra ulaşılır (Foto. 38). Ana girişin yer aldığı güney cephenin orta aksında yerden yükseltilmiş bir platform üzerine konumlandırılmış portik kısmı bulunmaktadır. Bu kısım yuvarlak bedenli dor nizamında iki sütun ile taşınmaktadır. Giriş açıklığı taş söveli, yarım daire kemerli dikdörtgen şekildedir. Açıklığın her iki yanında diğer pencerelerden daha küçük boyutlu birer yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır. Portiğin ikinci kat seviyesi üçgen alınlıklıdır. İki tane önde birer tane yanlarda olmak üzere dört adet pencere ile dışarıya açılmaktadır (Foto. 39).

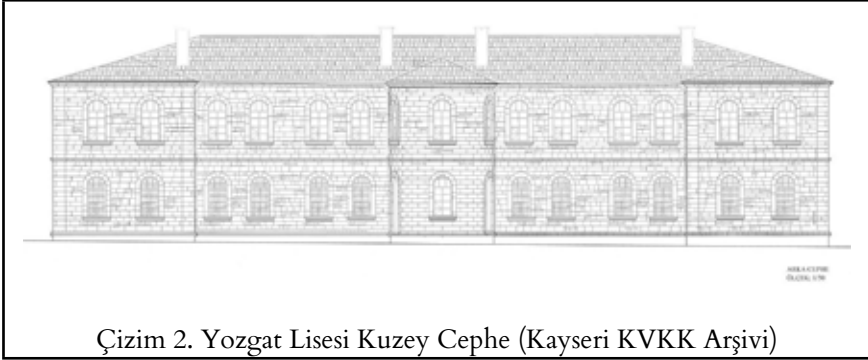
Binada yer verilen pencereler yarım daire kemerli dikdörtgen formda olup dışa taşkın çerçeveleri konsol şeklinde kilit taşları ile vurgulanmaktadır. Yine cephelerde yer verilen kat silmeleri her bir katta tekrarlanmaktadır. Duvar köşeleri plasterler ile sınırlandırılmıştır. Pencere formu tüm yapıda yarım daire olup dışa taşkın çerçevelidir.

Güney cephenin kanat kısımları köşe noktalarından dışa taşkındır. Cephede toplamda 34 adet pencereye yer verilmiştir (Çizim 1).

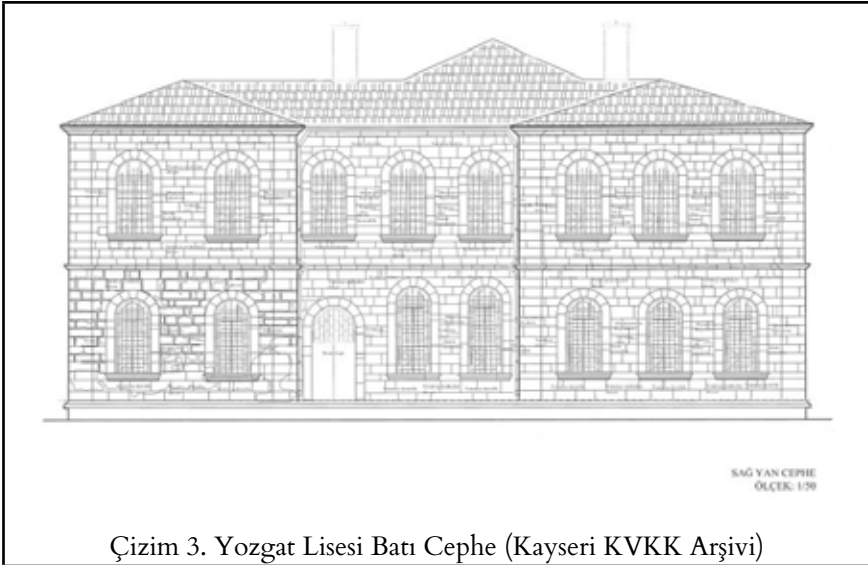

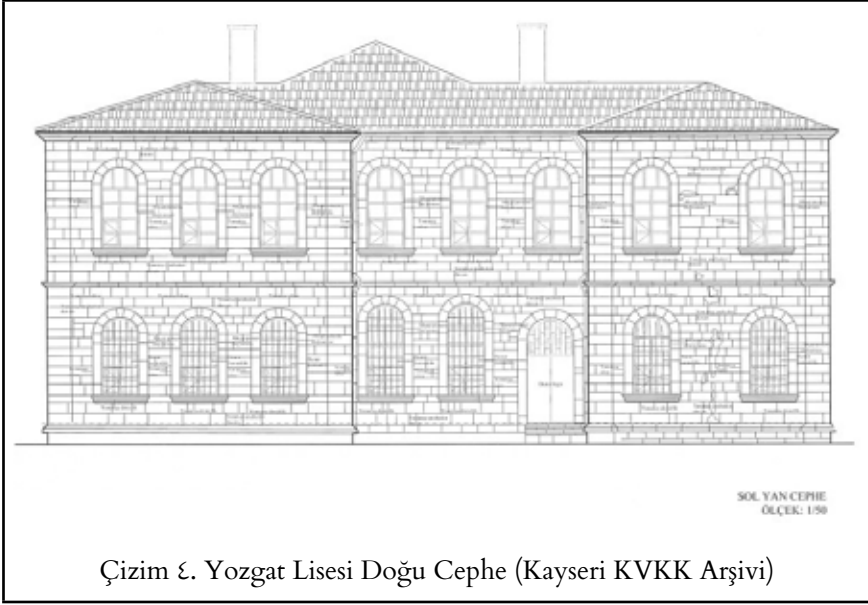
Çizim 1. Yozgat Lisesi Güney Cephe (Kayseri KVKK Arşivi)

Kuzey cephe yine köşe noktalarından dışarıya taşırılmış durumdadır. Girişin karşısına rastlayan merdiven sahanlığı bu cephede dışarıya yarım daire bir çıkıntı yapmaktadır. Merdiven sahanlığı zemin kat seviyesinde yanlarda yarım daire kemerli dikdörtgen formda iki kapı ve ortada bir adet pencere ile dışarı açılmaktadır. Sahanlığın birinci katı üç adet kemerli pencere ile dışarıya açılmaktadır. Bu cephede toplamda otuz iki adet pencere bulunmaktadır (Foto. 40), (Çizim 2).

Batı cephe iki katlı düzendedir. Diğer cephelerden farklı olarak zemin katta bir adet kapı bulunmaktadır (Foto. 41), (Çizim 3). Doğu cephe batı cephenin tekrarı niteliğindedir (Foto. 42).

1.5. Bezeme Özellikleri

Yozgat Lisesi genel olarak sade ve bezemesizdir. Dış cephelerde yer verilen kat silmeleri, alınlıklar ve dışa taşkın pencere çerçeveleri binanın bezeme özellikleri arasında sayılabilir.

1.6. Malzeme ve Teknik Özellikler

Bina su basman seviyesine kadar yonu taş malzeme ile inşa edilmiş olup dış cephelerde düzgün, sarı renkli kesme taş malzeme kullanılmıştır. Binanın keşif defterinden anlaşıldığına göre mekânların örtü sisteminde volta tonoz uygulanmış ancak günümüze ulaşmamıştır. Tavan ve tabanda ahşap döşeme kullanılmış olup binanın duvarlarında eskiden saman-kireç toprak sıva ve üstüne ahşap kaplama yapılmıştır. Bu uygulama da günümüze ulaşmamıştır. Koridor kısmı özgün halinde karo taşlar ile kaplıyken günümüzde dökme betondur. Üst kata çıkış merdivenleri günümüzde betonarmedir. Özgün halinde yekpare ahşap malzeme ile yapıldır.

Binanın günümüzde taban döşemesi mozaik betondur. Tavanlar betonarmedir. Duvarlar alçı-çimento-kum karışımı sıvalı ve boyalıdır.

Binanın kapı ve pencereleri yarım daire kemerli dikdörtgen formdadır (Çizim 5). Özgünlüklerini korumaktadır. Sadece koridor pencereleri belirli bir noktaya kadar doldurulmuştur. Giriş kapılarından kuzey ve güney giriş kapıları orijinal olup doğu ve batı kapıları sonradan değiştirilmiş haldedir.

Binanın örtü sistemi ahşap çatıdır. Çatının üzeri Marsilya tipi kiremit ile kaplıdır. Bu kısmın dönemler içerisinde eskimeye bağlı onarımlardan geçirildiği bilinmektedir.

Yapıda dış duvar kalınlığının 1.10 m. iç duvar kalınlıklarının 0.75 m. olduğu görülmüştür.

1.7. Üslup Özellikleri

Yozgat Lisesi dışta simetrik yerleştirilen mimari elemanları, vurgulanmış giriş ve merdiven sahanlığı, taşıntılı ve çökertme yüzeyleri ile hareketli cephe anlayışında olup Neo-Klasik üsluplu bir yapıdır. Sade bir uygulama görülen bina iç düzenleme bakımından simetrik mekân dizilimi, girişin karşısına alınan merdiven uygulaması ile dönemin birçok kamu binası ile paralel özellikler sergilemektedir. Plan açısından köşelerden taşkın dikdörtgen planlıdır. Bu plan dönemin kamu binalarında görülebilen bir tiptir. Yozgat merkezde bulunan I. Ulusal Mimarlık Döneminde inşa edilen Cumhuriyet Mektebi (1930) (Plan 3, Çizim 5, Foto. 43), Hükümet Konağı (1932) (Plan 4, Çizim 6, Foto. 44), Postane (1933) (Plan 5, Çizim 7, Foto. 45) ve Devlet Hastanesi (Plan 6, Çizim 8, Foto. 46) binalarına bakıldığında simetrik planlama açısından benzerlikler olmasına karşın cephe düzenlemeleri bakımından üslup farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bina plan açısından Kayseri (1905) (Plan 7), Bitlis (1885) (Plan 8), Ankara (1885), Trabzon (1885) îdâdi planlarına benzemektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Meşrutiyet dönemi mimari açıdan kamu alanında yeni tip yapıların inşalarının yoğunlaşması ile dikkat çeken bir dönemdir.¹¹ Dönemin son halkalarından birini oluşturan II. Abdülhamid dönemi mimarlığı kendisinden önce teorik alt yapısını tamamlayan kent mimarisinin uygulama aşamasına geçtiği bir süreci kapsamaktadır.¹² Başlangıçta yabancı mimarlar vasıtası ile inşa edilen kamu yapıları 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması ile bu bakımdan değişim gösterir. Bu mektepte mimarlık alanında eğitim alan öğrencilerin mezun olduktan sonra vilayet ve sancaklara mühendis olarak atandıkları görülmektedir. Yine bu dönemde yurt dışına eğitim için gönderilen öğrencilerin döndükten sonra imparatorluk adına yapılan kamu binalarının inşasında görev aldıkları bilinmektedir. Bahsi geçen mimarlardan ikisi Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Tek ileride I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin temel uygulayıcılarından olurlar.¹³

Dönem gerek Batı'da gerekse Osmanlı mimarlığında eklektik ve historik özelliklerin etkili olduğu bir dönemdir.¹⁴ Plan tipleri bakımından kamu yapılarının temelleri son dönem Osmanlı mimarlığı uygulamaları ile atılır. I. Ulusal Mimarlık Dönemi planlama açısından Osmanlı dönemi uygulamalarını temel alırken historik özellikli

¹¹ İlhan Tekeli, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Kentsel Dönüşüm", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 4/880-81; Sevgi Aktüre, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 4/896; Suha Özkan, "Mimar Vedat Tek", *Mimarlık Dergisi* 11/12 (1973), 49; Esmâ Demirci Akyol, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Sosyal Politika Uygulamaları", *Sosyal Politika Çalışmaları (Journal of Social Policies)* 31 (2013), 33-37, 40-44; Neşe Yıldran, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Mimarlığı", *Türkler Ansiklopedisi* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 15/604; Alidost Ertuğrul, "19. Yüzyılda Osmanlı'da Ortaya Çıkan Farklı Yapı Tipleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 13 (2009), 296-297.

¹² Nurcan Yazıcı, *Osmanlı'da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 61, 66-68.

¹³ Tülin Onur, *Mimar Vedat Tek Mimari Kişiliği ve Dönemin Mimarlık Sorunları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988), 154.

¹⁴ Rahşan Toptaş, *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) İdâdi Mektepleri (Türkiye Örnekleri İle)* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 14; Mustafa Gençoğlu, "Sultan II. Abdülhamid'in Yurt Dışı Eğitim Politikası", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2014), 33, 73.

cephhe uygulamaları ile daha ulusal bir çizgi sergiler. Yozgat özelinde bakıldığında yukarıda zikredilen iki dönemin özelliklerini yansıtan kamu yapıları bulunmaktadır. Yozgat Lisesi bu anlamda plan tipi ile kendisi ile çağdaş binalara benzerdir. Kent merkezinde bulunan I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarından sade cephe uygulamaları ile ayrılmaktadır. Bina savaş ortamının getirdiği imkânsızlıklar nedeni ile geç tamamlanmış olmasına (1921) rağmen döneminin özelliklerini yansıtmaktadır.

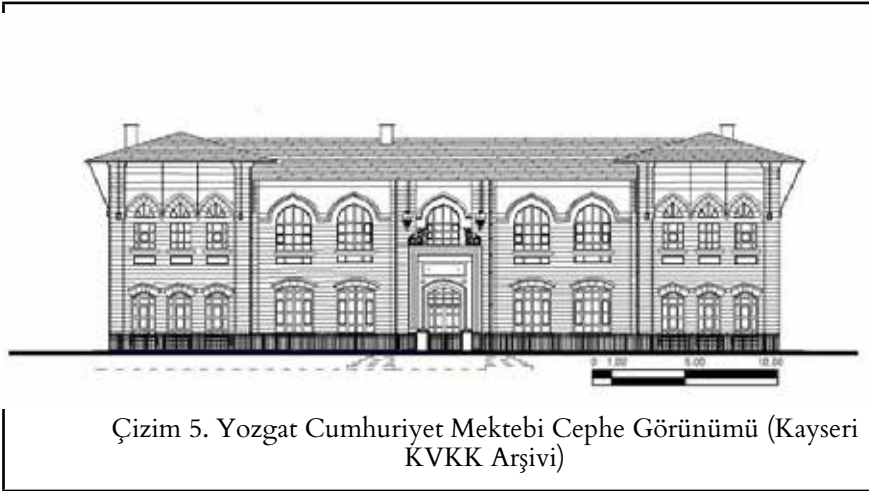
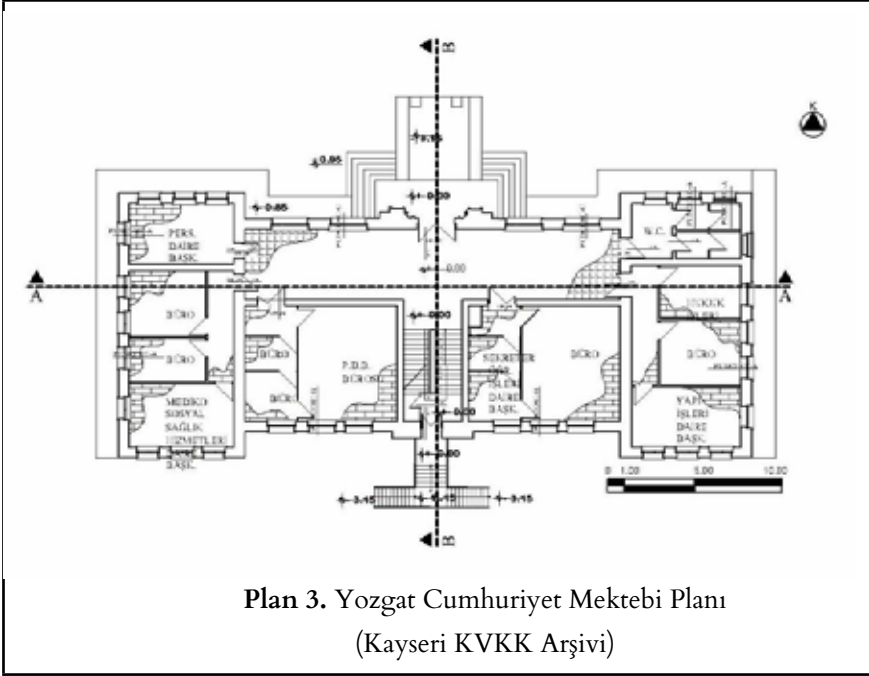
Yozgat Lisesi binası dönemin eğitim binaları için kullanılagelen tip planlardan biri ile inşa edilmiştir. Bu plan tiplerinin büyük boyutları Fransa'dan alınmış ve daha küçük boyutlu olarak Osmanlı mimarisine uyarlanmıştır.¹⁵ Ulusal Mimarlık Dönemi'ne gelindiğinde benzer plan tipleri kullanılmıştır. Ancak cephelerde ulusal ve tarihsel kimliği yansıtan unsurlara yer verilmiştir.

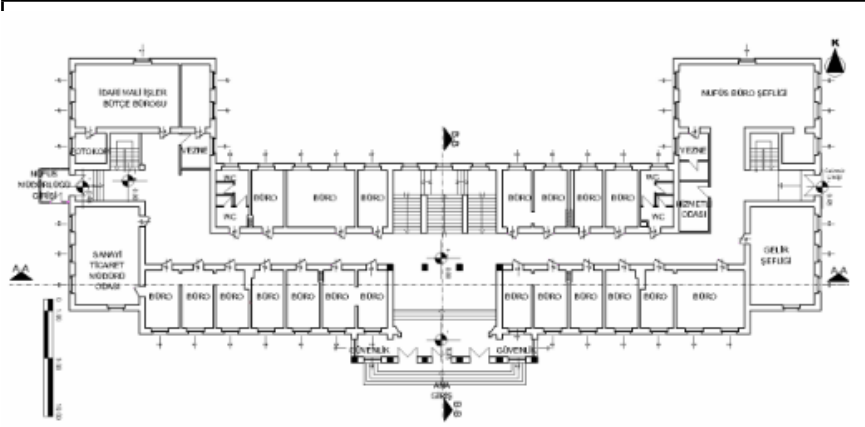
Malzeme açısından Yozgat Lisesi binasında kullanılan taş cinsi yöresel özellikler taşımaktadır. Dönemin kamu binalarında yöresel kimliğin vurgulandığı malzeme veya mimari elemanlara rastlamak bu bağlamda mümkündür.

Yozgat'ta Osmanlı Modernizasyon Dönemi'nin önemli örneklerinden biri olarak kabul edebileceğimiz Yozgat Lisesi, eğitim işlevini sürdüren tarihsel bir kurum olarak varlığını korumaktadır. Lise belirli bir dönemin mimari özelliklerini Yozgat özelinde gözler önüne sermesi sebebi ile önem arz etmektedir.

Yozgat Lisesi ile ilgili tarihi çalışmaların yapılmasına karşılık binanın mimari, sanatsal ve üslup özelliklerinin tarihsel değişimi üzerine bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamızın Sanat Tarihi, Kent Tarihi, Mimarlık ve İslam Sanatları literatürüne katkı sağlaması umulmaktadır.

¹⁵ Zekeriya Kurşun, *Küçük Mehmed Said Paşa (Siyasi Hayatı, İcratı ve Fikirleri) 1838-1914* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991), 59.

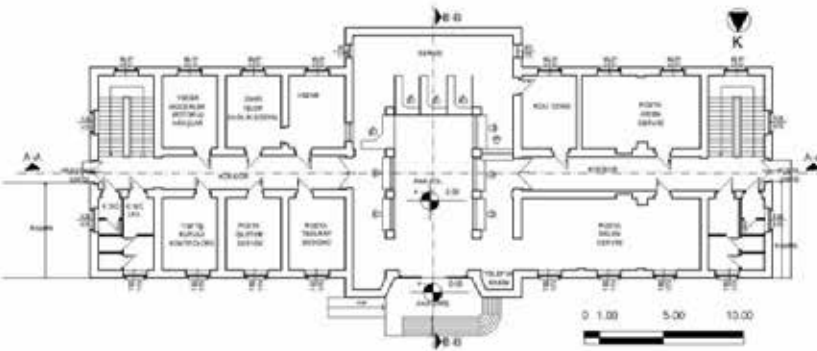

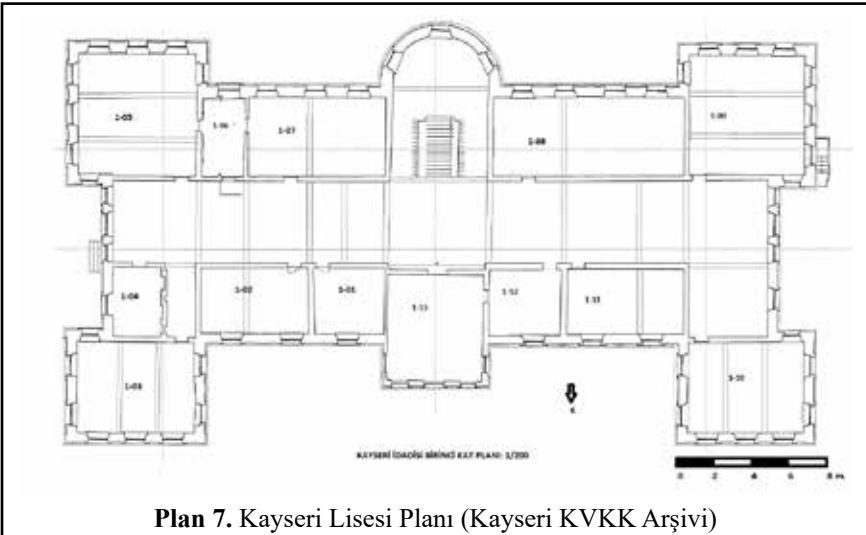
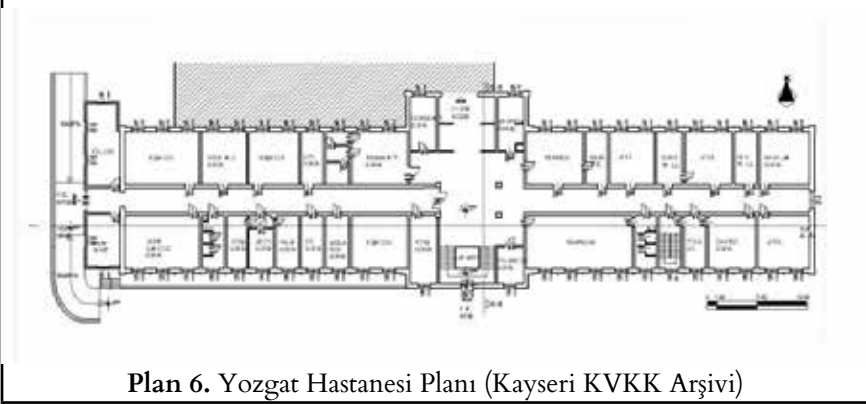
Plan 4. Yozgat Hükümet Konağı Planı (Kayseri KVKK Arşivi)

Çizim 6. Yozgat Hükümet Konağı Cephe Görünümü (Kayseri KVKK Arşivi)

Plan 5. Yozgat Postanesi Planı (Kayseri KVKK Arşivi)

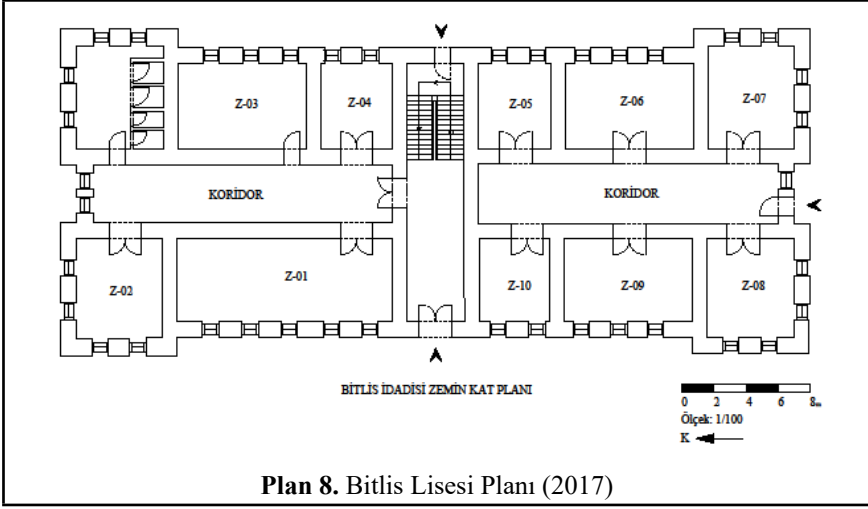

Foto. 7. Yozgat Lisesi Zemin Kat Koridoru (2017)

Foto. 8. Yozgat Lisesi Giriş Holü (2017)

Foto. 9. Yozgat Lisesi Z-01 Numaralı Hizmetli Odası (2017)

Foto. 10. Yozgat Lisesi Z-12 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 11. Yozgat Lisesi Z-02 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 12. Yozgat Lisesi Z-11 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 13. Yozgat Lisesi Z-03 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 14. Yozgat Lisesi Z-10 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 15. Yozgat Lisesi Z-04 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 16. Yozgat Lisesi Z-09 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 17. Yozgat Lisesi Z-05 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 18. Yozgat Lisesi Z-08 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 19. Yozgat Lisesi Z-06 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 20. Yozgat Lisesi Z-07 Numaralı Derslik

Foto. 21. Yozgat Lisesi Zemin Kat Merdiven Sahanlığı (2017)

Foto. 22. Yozgat Lisesi Zemin Kat Koridorundan Batı Giriş Kapısı (2017)

Foto. 23. Yozgat Lisesi Birinci Kat Koridoru (2017)

Foto. 24. Yozgat Lisesi Birinci Kat Koridor Pencereleeri (2017)

Foto. 25. Yozgat Lisesi 1-01 Numaralı Müdür Odası (2017)

Foto. 26. Yozgat Lisesi 1-02 Numaralı İdari Oda (2017)

Foto. 27. Yozgat Lisesi 1-03 Numaralı İdari Oda (2017)

Foto. 28. Yozgat Lisesi 1-04 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 29. Yozgat Lisesi 1-05 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 30. Yozgat Lisesi 1-06 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 31. Yozgat Lisesi 1-07 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 32. Yozgat Lisesi 1-08 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 33. Yozgat Lisesi 1-09 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 34. Yozgat Lisesi 1-10 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 35. Yozgat Lisesi 1-11 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 36. Yozgat Lisesi 1-12 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 37. Yozgat Lisesi 1-13 Numaralı Derslik (2017)

Foto. 38. Yozgat Lisesi Güney Cephe 1. (2017)

Foto. 39. Yozgat Lisesi Güney Cephe 2. (2017)

Foto. 40. Yozgat Lisesi Kuzey Cephe (2017)

Foto. 41. Yozgat Lisesi Batı Cephe (2017)

Foto. 42. Yozgat Lisesi Doğu Cephe (2017)

Foto. 43. Yozgat Cumhuriyet Mektebi (2017)

Foto. 44. Yozgat Hükümet Konağı (2017)

Foto. 45. Yozgat Postanesi (2017)

Foto. 46. Yozgat Devlet Hastanesi (2017)

Kaynakça

Birincil Kaynaklar:

BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi. *Bab-ı Ali Evrak Odası [BEO]* No. 633, Gömlek No. 20.

BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi. *Maarif Nezareti Tali Tedrisat Evrakı [MAT-TE]*, No. 633, Gömlek No. 20.

Kayseri KVKK, Dosya No: 66.00.04.

Basılı Kaynaklar:

Aktüre, Sevgi. "Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. 4/891-904. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

Akyol, Esmâ Demirci. "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Sosyal Politika Uygulamaları". *Sosyal Politika Çalışmaları (Journal of Social Policies)* 31 (2013), 33-47.

Berkes, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2. Basım, 1978.

Ertuğrul, Alidost. "19. Yüzyılda Osmanlı'da Ortaya Çıkan Farklı Yapı Tipleri". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 13 (2009), 293-312.

- Gençoğlu, Mustafa. "Sultan II. Abdülhamid'in Yurt Dışı Eğitim Politikası". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2014), 33-73.
- Güçtekin, Nuri. *Eğitimli Neslin I. Dünya Savaşıyla İmtiham*. İstanbul: İskenderiye Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Koçer, Hasan Ali. *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Kodaman, Bayram. *II. Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1. Basım, 1980.
- Kurşun, Zekeriya. *Küçük Mehmed Said Paşa (Siyasi Hayatı, İcraatı ve Fikirleri) 1838-1914*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991.
- Onur, Tülin. *Mimar Vedat Tek Mimari Kişiliği ve Dönemin Mimarlık Sorunları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988.
- Özkan, Süha. "Mimar Vedat Tek". *Mimarlık Dergisi* 11/12 (1973), 45-51.
- Sakin, Orhan. *Tarihten Günümüze Bozok Sancağı ve Yozgat*. İstanbul: Ofis Yayın Matbaacılık, 1. Basım, 2012.
- Tekeli, İlhan-İlkin, Selim. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 1993.
- Toptaş, Rahşan. *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) İdâdi Mektepleri (Türkiye Örnekleri İle)*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Tekeli, İlhan. "Tanzimat'tan Cumhuriyete Kentsel Dönüşüm". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. 4/878-890. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Mert, Talip. "Yozgat İdâdisi/Yozgat Sultanisi". *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*. ed. Kadir Özköse. 31-40. Yozgat: Yozgat: Bozok Üniversite Yayınları, 2016.
- Yazıcı, Nurcan. *Osmanlı'da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Yıldıran, Neşe. "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Mimarlığı". *Türkler Ansiklopedisi*. 15/597-606. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- İnternet erişimli Kaynaklar:

TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi. “Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı”. Erişim 21 Şubat 2022. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmbd01ic03c007/mmbd01ic03c007ink104.pdf>

TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi. “Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı”. Erişim 21 Şubat 2022. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c008/tbmm01008148.pdf>